

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

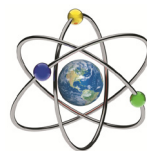

№7(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 338 sahifa,
25-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Imkoniyati cheklangan talabalarda jismoniy sifatlarni sport mashg'ulotlari yordamida rivojlantirishning afzalliklari	8
Davronov Rustam Iloxovich	
Использование фонетических игр и современных технологий в обучении русскому языку в общеобразовательных школах Узбекистана	15
Абумалик Муталлиевич Дедаханов	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish muammo va yechimlar	20
Qudratov O'ktam G'ofurovich	
The Role of Motivation in Learning English	25
Kamoldinova Mushtariybonu Azizbek qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim muhitini boshqarishning ijtimoiy-pedagogik asoslari	30
Axrarova Gulrux Gulamkadirovna	
Bo'lajak logopedlarda metakognitiv-dagnostik kompetentlikni rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	37
Suvankulova Shaxnoza Karimkulovna	
Ingliz tili darslarida individual va pragmatik yondashuvni amalga oshirish texnologiyalari	43
Yuldasheva Dilnoza Bobojonovna	
Talabalarining texnologik fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning tarkibiy komponentlari	48
Kushbakova Barno Batirkulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni joriy etishda ijtimoiy hamkorlik va jamoatchilik fikrini shakllantirish	54
Arslanova Madinaxon Mansurovna	
O'quvchi-yoshlarga axloqiy ta'lim-tarbiya berishda qoraqalpoq dostonlarining ahamiyati	59
Esemuratova Turganbike Aytmuratovna	
Talaba markazli yondashuv asosida ingliz tilini o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish samaradorligi	63
Narzullayeva Firuza Olimovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 5-6 yoshdagi bolalarni kasbga yo'naltirish bo'yicha metodik xizmatni takomillashtirish	67
Rizayeva Munisxon Maxkamovna	
Generativ sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayonidagi pedagogik imkoniyatlari	71
Shodiyev Azizbek Olim o'g'li	
Shaxs kamolotida psixologik salomatlikning ahamiyati va asosiy ko'rsatkichlari	76
Xolova Yulduz Erkinovna	
Zamonaviy ta'lim paradigmasida fizika fanini o'qitish: virtual va to'ldirilgan borliq hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining integrativ metodikasi	83
Zuhriddinov Farrux Faxriddin o'g'li	
Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarining o'qish samaradorligini oshirish	87
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual faolligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi individual-psixologik omillar	90
Djurakulova Munira Suyunovna	
Ingliz tilini o'qitishda interaktiv metodlarni takomillashtirish modeli hamda ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri	97
Narzullayeva Firuza Olimovna	
Народное творчество как великое сокровище интеллектуального воспитания	102
Матмуратова Гулистан Камалатдиновна	
Raqamli intellekt: o'quvchilarda mediasavodxonlik kompetensiyasini rivojlantirish – davr talabi	108
Nishonova Muattarxon Alisherovna, Toirova Nafisa Muzaffar qizi	

Umumta'lim fanlaridan dars samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslari.....	111
Toshmamatova Munisa Toshmamatovna	
Xorazm viloyatida ekoturizmni rivojlantirish istiqbollari (tumanlar kesimida)	115
Xo'jyozova Dildora Shonazar qizi, Dusanova Sharofat Baltaboyevna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ yondashuv asosida innovatsion tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	121
Kadirova Dildora Najadbekovna	
The Integration of Artificial Intelligence in English Language Teaching: Opportunities and Challenges	125
Moxinur Yusupova	
Pragmatik-tizimli portfolio (PTP) texnologiyasi: talabalar reflektiv tafakkurini faoliyat dalillari asosida rivojlantirish.....	131
Abdullayeva Ziroatxon Qurbonovna	
Sog'lig'ida cheklovlari mavjud bolalar jismoniy va psixologik holatini takomillashtirishda yengil atletika mashg'ulotlarining ahamiyati	136
Hikmatova Nigoraxon Hasanboy qizi	
Art badiiy ta'limning rivojida klaster yondashuvi	140
A. S. Umarov	
Simulyatsion o'yin muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-hissiy kompetentligini shakllantirish imkoniyatlari.....	143
Turg'unova Mohinaxon Akmaljon qizi	
O'smirlarda deviant xulq-atvor shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari (empirik tadqiqot).....	150
Toshpolatova Robiya Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida milliy mafkurani shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	154
Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Esanova Mehrgul Qurbanazarovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi dizartriyaning yengil shakliga ega 6-7 yoshli bolalardagi nutq kamchiliklarini o'yin texnologiyalari asosida korreksiyalashning samaradorligi.....	159
Baxadirova Zulfizar Azimbayevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ va ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarni baholashning diagnostik vositalarini tanlash va qo'llash metodikasi.....	163
Abdullayeva Munojot Muxtorovna	
Talabalarni o'quvchilarning tibbiy tashxisiga mos pedagogik yondashuvlardan foydalanishga o'rgatish usullari.....	169
Yuldashova Iroda Dilshodovna	
Uzoq muddat davolanishga muhtoj bolalar uchun ta'lim muassasalarining tashkil etilishi.....	174
Yusupjanova Shaxnoz Mirzatillayevna	
O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim tizimida raqamli STEAM muhitini joriy etish: o'qituvchilar tayyorgarligi va infratuzilma cheklovlari tahlili.....	178
Abdullayev Doston Sheraliyevich	
Bo'lajak maxsus pedagoglarning faol fuqarolik kompetensiyasining tarkibiy-mezonli modeli va rivojlanganlik darajalari	183
Sultonov Muxammadali Fayzulla o'g'li	
Совершенствование механизмов интеграции стратегического и функционального менеджмента на основе анализа деятельности государственных и международных филиалов вузов	189
A. M. Маргунов	
Решение педагогических проблем, возникающих при обучении письму леворуких учащихся начальных классов	194
Эгамбердиева Юлдуз	
Biologiya ta'limida generativ sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va metodik asoslari	198
Parmonova Marjona O'ktam qizi, Baybayeva Muxayyo Xudoyberganovna	

Bolalarda emotsional intellektni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	204
<i>Sherdanova Farangiz Raxmat qizi</i>	
Zamonaviy televideniya suxandon nutqining tabiiyligi va auditoriya bilan ishonchli muloqot	208
<i>Maxanbetova Dilnoza</i>	
10-sinf kimyo darslarida "Spirtlar" bo'limini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish metodikasi.....	211
<i>Nazarova Yulduz Atamuratovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda ijodiy o'yinlardan foydalanish	215
<i>Yuldasheva Shoxida Botirovna, Kurbanbayeva Moldir Abatbay qiz</i>	
Milliy taraqqiyot g'oyalari jadid ayollarining o'rni.....	220
<i>Ergashova Mehriniso Husniddin qizi</i>	
Mahalla – oila – ta'lim muassasasi hamkorligi.....	223
<i>Muxtarov Utkirjon Mutalibjanovich, Abdusamatov Ozodbek</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida "Mikrobiologiya" modulini raqamli texnologiyalar asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	227
<i>Reymova Erkinay Atabayevna</i>	
Raqamli ta'lim transformatsiyasi sharoitida professor-o'qituvchilarning kasbiy motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik omillari.....	232
<i>Abdusamiyev Dilmurod Abdug'ani o'g'li</i>	
Translanguaging as a Pedagogical Resource in Uzbek EFL Classrooms: Insights from a Classroom Observation	238
<i>Aziza Sobirova</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy tasavvurini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari.....	243
<i>Otayeva Salamat Sabirovna</i>	
System-Structure Research of Artificial Intelligence Terms	250
<i>Odilova Fotima</i>	
Oliy ta'lim tashkilotlarida qo'llaniladigan zamonaviy ta'lim metodlarining mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	259
<i>Berdiyeva Nilufar Axatovna</i>	
Zamonaviy smart texnologiyalar asosida talabalarning texnik fikrlash kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari.....	267
<i>Eshonqulova Madina Nosir qizi</i>	
Модель развития проектно-конструкторской компетентности студентов с использованием автоматизированных цифровых программ.....	272
<i>Камолова Махлиё Акбар кизи</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarida sun'iy intellekt vositalari asosida tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish metodikasi.....	277
<i>Savriddinova Mexrinov Ulug'bekovna, Ro'zimatov Jamshid Alisher o'g'li</i>	
Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning tug'ruqdan keyingi davr ayollarida onalikdan mamnunlik bilan bog'liqligi.....	282
<i>Kalandarova Madina Baxadirovna</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda lingvistik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalari	285
<i>Kamolova Mashhura Otabek qizi</i>	
Terminology and Lexical Problems in Modern Linguistics and AI.....	289
<i>Odilova Fotima</i>	
Adabiy ta'limda badiiy matnlar orqali o'qish kompetensiyalarini takomillashtirish metodikasi.....	294
<i>Abdujabborova Nilufar Rustamjon qizi</i>	
Tajriba-sinov ishlarini tashkil etish, uning bosqichlari va diagnostika metodikalari.....	298
<i>Boltayeva Go'zal Komilovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning nutqiy muloqotini rivojlantirishda matn bilan ishlashning assotsiativ tafakkurga asoslangan metodikasi	302
<i>Hamroyeva Xolida Rizoqul qizi</i>	

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligini baholashning kvalimetrik asoslari	307
Niyozova Shahlo Abdusaitovna	
Oilaviy holat, ma'lumot darajasi va pedagogik stajning ayollar emotsional barqarorligiga ta'sir etuvchi psixologik xususiyatlari	313
Pulatova Difuza Baxramovna	
"Kommunikativ kompetensiya"ning tarkibiy komponentlari.....	318
Saidova Sumbuloy Otabayevna	
Kasbiy kompetensiyani shakllantirishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish	321
Xamidova Zaynura Ramazonovna	
Wiki texnologiyasi asosida ingliz tili darslarini tashkil etish bosqichlari	324
Yunusova Dildora Hamrakulovna	
Nogiron farzandli turli yoshdagi onalarning psixologik farovonligi bilan depressiya, xavotir va stress o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik.....	328
Kasimova Xulkar Atabayevna	
Talaba-qizlarda sog'lom turmush tarzi qadriyatlarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	332
Esanova Gulchehra Boybo'ri qizi	

“KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYA”NING TARKIBIY KOMPONENTLARI

Saidova Sumbuloy Otabayevna

O'zbekiston Respublikasi IIVning
ixtisoslashtirilgan maktab-internati metodisti, tadqiqotchi

<https://orcid.org/0000-0003-2476-8349>

Annotatsiya: Ushbu maqolada kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy komponentlari va uning ahamiyati doirasida fikr va mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy komponenti sifatida persektiv, refleksiv, axloqiy, vaziyatga moslik, milliy va madaniy komponentlar borasida yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: komponent, kompetensiya, ta'lim, pedagogika, qobiliyat, ko'nikma, bilim, muloqot qobiliyati.

Abstract: This article examines the structural components of communicative competence and discusses their significance within the educational process. It also explores theoretical approaches to the perceptual, reflective, ethical, situational, national, and cultural components as the fundamental structural elements of communicative competence.

Key words: component, competence, education, pedagogy, ability, skill, knowledge, communicative ability.

Аннотация: В данной статье рассматриваются структурные компоненты коммуникативной компетентности и их значение в образовательном процессе. Кроме того, освещаются научные подходы к таким структурным компонентам коммуникативной компетентности, как перцептивный, рефлексивный, нравственный, ситуативно-адаптивный, национальный и культурный компоненты.

Ключевые слова: компонент, компетентность, образование, педагогика, способность, навык, знания, коммуникативные способности.

KIRISH

Zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlarda kommunikativ kompetensiya shaxsning kommunikativ faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishga tayyorligi va qobiliyati sifatida tavsiflanadi. Ushbu kompetensiya insonning turli ijtimoiy guruhlar bilan hamkorlik qilishi, nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etishi, o'z fikrini asosli ravishda ifodalashi va boshqalarning fikrlarini to'g'ri qabul qila olishi orqali namoyon bo'ladi. Ayniqsa, o'smirlik davrida kommunikativ kompetensiyaning shakllanishi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki bu davrda muloqot shaxs rivojlanishining yetakchi omillaridan biriga aylanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy tuzilishi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinsa-da, aksariyat tadqiqotchilar uning bir necha asosiy komponentlardan tashkil topganligini e'tirof etadilar.

Birinchi komponent - kognitiv komponent bo'lib, u muloqot jarayoni, til me'yorlari, kommunikativ strategiyalar va ijtimoiy munosabatlar haqidagi bilimlarni o'z ichiga oladi. Ushbu bilimlar shaxsga kommunikativ vaziyatlarni to'g'ri tushunish va ularga mos ravishda harakat qilish imkonini beradi.

Ikkinchi komponent operatsion-faoliyat komponenti hisoblanadi. Mazkur komponent og'zaki va yozma nutqni tashkil etish, fikrni aniq ifodalash, suhbatni olib borish, savol berish, tinglash va fikr almashish kabi amaliy ko'nikmalarni qamrab oladi. Ushbu ko'nikmalar kommunikativ faoliyatning bevosita amaliy tomonini tashkil etadi.

Uchinchi komponent motivatsion-qadriyatli komponent bo'lib, shaxsning muloqotga bo'lgan ehtiyoji, qiziqishi, kommunikativ faoliyatga nisbatan ijobiy munosabati hamda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga sodiqligini ifodalaydi. Mazkur komponent kommunikativ faoliyatning ichki motivlarini belgilaydi va shaxsning muloqot jarayonidagi faolligini ta'minlaydi.

*To'rtinchi komponent **refleksiv-kommunikativ komponentdir**. U shaxsning o'z kommunikativ faoliyatini tahlil qila olishi, o'z xatti-harakatlarini baholashi, kommunikativ xatolarni aniqlashi va ularni bartaraf etishga intilishini nazarda tutadi. Refleksiya kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishida muhim omil bo'lib, shaxsning o'zini takomillashtirishiga xizmat qiladi.*

Shuningdek, kommunikativ kompetensiya tarkibida ijtimoiy-madaniy komponent ham alohida o'rin tutadi. Ushbu komponent turli madaniyatlar, an'analar va kommunikativ me'yorlarni tushunish hamda ularga hurmat bilan munosabatda bo'lish qobiliyatini ifodalaydi. Globallashuv sharoitida aynan mazkur komponentning ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Demak, kommunikativ kompetensiya tarixiy taraqqiyot davomida oddiy til kompetensiyasidan shaxsning ko'p qirrali integrativ sifati darajasigacha rivojlangan. Bugungi kunda u bilim, ko'nikma, qadriyat, motivatsiya, refleksiya va ijtimoiy tajribani o'zida mujassamlashtirgan murakkab pedagogik hodisa sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli umumiy o'rta ta'lim tizimida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatlarini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiya nazariyasining ilmiy asoslari D. Hymes, M. Canale va M. Swain tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, ular kommunikativ kompetensiyaning grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarini asoslab berganlar.

L. Bachman ushbu kompetensiyani til kompetensiyasi va strategik kompetensiyaning integratsiyasi sifatida izohlaydi.

O'zbek olimlaridan X.B. Tursunov kommunikativ kompetensiyani o'quvchilarning nutqiy faoliyati va ijtimoiy moslashuvini ta'minlovchi muhim omil sifatida baholaydi.

F. Sattorova esa kommunikativ kompetensiyaning muloqot jarayonida axborotni to'g'ri yetkazish, suhbatdoshni tushunish va unga moslasha olish bilan bog'liq jihatlarini yoritadi. Mazkur ilmiy yondashuvlar kommunikativ kompetensiyaning ko'p komponentli integrativ tizim ekanligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotchi X.B. Tursunov qayd etishicha kommunikativ kompetensiya persektiv, refleksiv, axloqiy, vaziyatga moslik va milliy madaniy komponentlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu barcha uslublarni bir-biriga hamohang va alohida qo'llash mumkinligini izohlaydi. Uning tadqiqotlarida har bir komponent quyidagicha izohlanadi:

1. Persektiv komponent bu kommunikantlarning muloqot jarayonida bir-birini idrok etishi va tushunichi;
2. Refleksiv komponent bu kommunikant muloqot jarayonida o'z-o'zini tahlil qilish va o'ziga o'zi baho berish;
3. Axloqiy komponent bu muloqot odob me'yorlariga rioya qilish;
4. Vaziyatga moslik komponenti bu shaxslararo muloqot uchun mos til birliklarini tanlash;
5. Milliy madaniy komponent bu lingvistik qonun qoidalarni, shu bilan birga til o'zida qamrab olgan milliy madfaniy axborotlarni bilish^[1].

Kommunikativ kompetensiyani rivojlanish mexanizmlari doirasida tadqiqot olib borgan izlanuvchi O. Yadgarova "kommunikativ kompetensiya bu shaxsning-muloqot qobiliyati bo'lib, axborot-kommunikatsiya sohasida shaxsiy va kasbiy tajribasini o'z ichiga olgan bilim, ko'nikmalar va kommunikativ xususiyatidir"- deb qayd etib, muloqot qobiliyati quyidagilarda namoyon bo'lishini qayd etadi:

1. Muloqot uchun zarur bo'lgan kommunikativ holatning psixologik va ijtimoiy tashxisini berish;
2. O'ziga xos kommunikativ vaziyatda muloqot jarayonini programmalash;
3. Aloqa jarayonlarini ijtimoiy-psixologik boshqarishni amalga oshirish^[2].

Bizningcha, tadqiqotchining mazkur yondashuvi kommunikativ kompetensiyani faqat nutqiy faoliyat bilan cheklab qo'ymasdan, uni shaxsning amaliy tajribasi va kasbiy faoliyati bilan bog'liq holda izohlashi bilan ahamiyatlidir. Ayniqsa, kommunikativ vaziyatni psixologik va ijtimoiy jihatdan tahlil qilish, muloqot jarayonini oldindan rejalashtirish hamda kommunikativ faoliyatni boshqarish kabi jihatlarining ajratib ko'rsatilishi kommunikativ kompetensiyaning funksional xususiyatlarini ochib berishga xizmat qiladi. Ammo mazkur yondashuvning ayrim jihatlarini munozarali hisoblanib, kommunikativ kompetensiya muloqot qobiliyati bilan tenglashtiriladi. Kompetensiyaviy yondashuv faqat kommunikativ qobiliyat bilan emas, balki bilim, ko'nikma, malaka, qadriyat, motivatsiya, kommunikativ tajriba va shaxsiy fazilatlarining integrallashgan tizimi sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq.

"Kommunikativ kompetensiya" tushunchasiga Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori bilan tasdiqlanган "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining umumta'lim fanlari bo'yicha Malaka talablari"da "Ijtimoiy vaziyatlarda ona tilida hamda birorta xorijiy tilde o'zaro muloqotga kirisha olishni, mulo-

qotda muomila madaniyatiga amal qilishni, ijtimoiy moslashuvchanlikni, hamkorlikda jamoada samarali ishlay olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi^[3] - deb ta'rif berilgan.

A.Najimovanning "Ona tili darslarida nutq o'stirishga xizmat qiluvchi mashqlar tizimi" mavzusidagi dissertatsiya ishida "Metodika ilmida nutq o'stirishning darsdan darsga nimalar hisobiga amalga oshishi hatto leksik minimum va grammatik mavzular misolida ham aniq ishlab chiqilmagan, bu borada tavsiyalar ham oz, metodik manbalarda o'qituvchilarning ish tajribalari kam yoritilgan, bunday ma'lumotlar asosan o'zbek tili doimiy anjumanlari materiallaridagina berilgan, darsliklarga doir dars ishlanmalaridabayon qilingan"^[4] deya ta'kidlaydi.

Haqli ravishda nutq o'stirish jarayoni darsdan darsga qanday mexanizmlar asosida rivojlanishi ilmiy jihatdan yetarlicha tizimlashtirilmagan. Ya'ni, o'quvchi nutqi qanday qilib bosqichma-bosqich shakllanishi, bu jarayonda leksik minimum (so'z boyligi) va grammatik mavzularning aniq o'rni qanday bo'lishi metodikada to'liq ishlab chiqilmaganligini ochiqlab beradi. Shuningdek nutqiy kompetensiyaga qo'yilgan malaka talablarini tahlil qilar ekan, "Ayon bo'ladiki, o'rganilayotgan nazariy bilimlar bolaning nutqini "sozlash" uchun, hayot saboqlari, turli o'quv fanlari, ona tilidan bajariladigan mashq materiallari esa uni boyitish uchun xizmat qiladi, ona tili darslaridan kutilgan miqdor va sifat o'zgarishlariga erishiladi"^[4] - deb qayd etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Demak, nutqiy kompetensiya nazariy bilimlar orqali nutqni to'g'rilash va amaliy mashqlar, hayotiy tajriba orqali uni boyitish asosida shakllanadi. Natijada o'quvchining nutqi ham mazmun, ham sifat jihatdan rivojlanadi.

"Kommunikativ kompetensiya" tushunchasi lingvistik va metodik adabiyotlarda nutq faoliyatini faqat til qoidalarini bilish emas, balki uni real muloqot jarayonida to'g'ri, aniq va samarali qo'llay olish qobiliyati sifatida shakllangan. Bu tushuncha dastlab tilni grammatik tizim sifatida o'rganishga asoslangan yondashuvlar doirasida cheklangan bo'lib, asosan "tilni bilish" bilan bog'langan edi. Biroq keyingi ilmiy rivojlanishlar natijasida kommunikativ kompetensiya kengayib, u nutqni amaliy qo'llash, muloqot vaziyatiga moslashish va ma'no ifodalash jarayonlarini ham o'z ichiga oluvchi murakkab tizim sifatida talqin qilina boshlandi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, nutqning to'g'riligi va boyligi masalasi kommunikativ kompetensiyaning markaziy muammolaridan biri hisoblanadi. Bir qarashda nutqning to'g'riligini ta'minlashning o'zi nutq o'stirishni ifodalayotgandek tuyuladi, biroq amalda bu yetarli emas. Xuddi shuningdek, faqat nutq boyligini oshirish ham to'liq kommunikativ rivojlanishni ta'minlamaydi. Chunki boy, lekin me'yoriy jihatdan noto'g'ri nutq ham kommunikativ kompetensiyaning to'liq shakllanganini anglatmaydi. Shu bois nutqning to'g'riligi va boyligi o'zaro uyg'unlashgandagina haqiqiy nutqiy rivojlanish yuzaga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim vazirligining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-son qarori. www.lex.uz
2. Tursunov X.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilari kommunikativ kompetensiyalarini didaktik o'yinlar vositasida shakllantirish (fransuz tilini o'rgatish misolida). P.f.f.d. (PhD) ilmiydarajasini olish uchun yozilgan diss. - Namangan 2022. - B. 16.
3. Yadgarova O.I. Bo'lajak o'qituvchilarning professional-kommunikativ kompetentligini rivojlantirish mexanizmlari. P.f.f.d. (PhD) ilmiydarajasini olish uchun yozilgan diss. - Namangan 2022. - B. 16. - Samarqand. 2022. - B. 15-16.
4. Najimova A. D. Ona tili darslarida o'quvchilarning nutqini o'stirishga xizmat qiluvchi mashqlar tizimi. P.f.f.d. (PhD) ilmiydarajasini olish uchun yozilgan diss. - T: 2021. - B.14.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.